

Městská archeologie, památková péče a žijící město

David MERTA, Marek PEŠKA

V poslední době se na základě návrhu Metodického pokynu hlavního konzervátora NPÚ rozvířila debata nad archeologickým dědictvím.¹

Dne 16. ledna 1992 byla v La Valettě podepsána Úmluva o ochraně archeologického dědictví, tzv. Maltská konvence.² V preambuli dokumentu se mimo jiné konstatuje, že archeologické dědictví je základním prvkem pro poznávání minulosti celého lidstva a že toto evropské dědictví, jež poskytuje doklady o dávné historii, je vážně ohroženo poškozováním způsobeným narůstajícím počtem rozvojových projektů, přirozenými riziky, tajnými nebo nevědeckými vykopávkami a nedostatečnou informovaností veřejnosti. Je zde také řečeno, že potřeba chránit archeologické dědictví by se měla odrážet v politice územního plánování. K této úmluvě Česká republika přistoupila v září 2000.

Protože chceme mluvit o městské archeologii, se kterou jsou neoddělitelně spjaty nejrůznější stavby, je potřeba připomenout i konvenci Granadskou,³ která byla přijata 3. října 1985. V ní jsou v článku 1 (definice architektonického dědictví) v bodě 2 charakterizovány architektonické soubory. Jedná se o homogenní skupiny městských nebo venkovských budov pozoruhodné svým historickým, archeologickým (!), uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem, které jsou navzájem dostatečně spjité, aby představovaly topograficky vymezené jednotky. Tato úmluva byla přijata do české legislativy také v roce 2000.

V kontextu obsahu obou úmluv považujeme za důležité zmínit navrhované znění Metodického pokynu hlavního konzervátora, protože se přímo dotýká samé podstaty městské archeologie: „Při zvažování veškeré stavební činnosti na územích, která jsou územími a objekty vykazujícími památkové hodnoty (KP, NKP, KP a KZ) a zároveň jsou i územími s archeologickými nálezy, je nezbytné v maximální míře minimalizovat takové akce, které vedou k narušení terénů, a zejména takové, které vyžadují plošné záchranné archeologické výzkumy. Z tohoto hlediska jsou nanejvýš nevhodné záměry realizovat velkokapacitní podzemní garáže v historických jádrech sídel. V takových případech by se mělo postupovat koncepčně tak, aby byly prioritně hledány možnosti řešení dopravy v klidu, mimo taková území.“

K celé problematice bychom se chtěli vyjádřit s ohledem na město Brno, které je nám důvěrně známé. Jako příklady obsahující celé spektrum problematiky (včetně oněch podzemních garáží) poslouží příběh Velkého špalíčku, záchranný archeologický výzkum doprovázející výstavbu kolektorové sítě, rekonstrukce Jakubského náměstí a ulice Mozartovy.

Velký špalíček byl až donedávna nejzachovalějším domovním blokem skládajícím se pouze z domů, jejichž kořeny sahaly někam před rok 1300. Jeho osud se začal naplňovat na sklonku roku 1944, kdy byla bombardováním zasažena jeho severovýchodní část, v důsledku čehož byly sneseny dva vybombardované domy. Na jejich místě se téměř čtyřicet let rozkládal parčík. Další ranou bylo zřícení budov bývalého městského pivovaru na počátku 80. let minulého století a následná „rekonstrukce“ celé severní čtvrtiny domovního bloku.⁴

To, co ze Špalíčku udělalo celorepublikově známou kauzu, se však začalo naplňovat až na sklonku 90. let a hlavně v roce 2000. Jednalo se nejprve o výstavbu obchodního domu C&A a posléze o budování Obchodní galerie Velký špalíček. V případě obchodního domu C&A, který obsáhl čtyři domovní parcely, šlo o zástavbu celých ploch těchto parcel a „rekonstrukci“ stávajících domů. Z jednoho domu byl uchován pouze nejstarší sklep (Starobrněnská 2–4), u dalších dvou suterény prvního podzemního podlaží, přízemí a patra uličních traktů. Veškerá dvorní zástavba byla snesena. Výstavbě předcházel stavebně-historický průzkum doplněný v průběhu stavby dle našich vědomostí pouze o část týkající se přízemí a mezipatra domu Starobrněnská 2–4, kde bylo shledáno, že se jedná o relikt vrcholně středověkého domu.⁵ Po snesení větších či menších historických konstrukcí se na ploše budoucí novostavby uskutečnil záchranný archeologický výzkum. Jeho niveleta dosáhla hloubky zemních prací spojených se založením stavby. Relikty historické zástavby byly staticky podchyceny mikropilotáží. Nebyly budovány podzemní garáže, stavba byla založena na pasech, došlo pouze ke srovnání terénu k dosažení potřebné jednotné úrovně podlahy přízemí obchodního domu. Archeologický výzkum tedy obsáhl pouze terén, který byl stavbou zničen.

1

Obr. 1. Brno, stavební jáma Obchodní galerie Velký špalíček. (Foto Archaia Brno)

1 Viz Aktivní ochrana území s archeologickými nálezy, zásahy v historických jádrech měst a městeček a v objektech vykazujících památkové hodnoty v zásadách Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (Maltská konvence), podepsán Josef Štulc 29. 4. 2005.

2 Plné znění Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy je umístěno na <http://www.npu.cz/prur/download>.

3 Plné znění Granadské konvence je umístěno na <http://www.npu.cz/prur/download>.

4 K osudům Velkého špalíčku i s další literaturou viz D. MERTA, M. PEŠKA: *Proměny domovního bloku Velký špalíček v Brně*, in: *Dějiny staveb* 2002, s. 118–130.

5 V dané době byla stavba označována v literatuře jako věžový dům, z tohoto důvodu jí byla věnována zvýšená pozornost. Viz B. SAMEK: *Věžové domy v Brně*, in: *Brno v minulosti a dnes* 11, 1993, s. 104n.

2 3

V roce 2000 započala výstavba Obchodní galerie Velký špalíček. Stavba obsáhla parcely celkem šesti domů, z nichž tři ještě stály. Tato převážně nezastavěná plocha byla předmětem velkého investičního záměru již v roce 1990, kdy se na její větší části uskutečnil předstihový archeologický výzkum. Ten mimo tradiční archeologické situace odkryl i relikty zděných suterénů středověkých domů, z nichž část byla následně interpretována jako mincovna. Investiční záměr nebyl proveden a dalších deset let zůstala plocha nedotčena (včetně trojice postupně chátrajících domů Dominikánská 1–3, 5 a 7). Nový projekt se začal realizovat o deset let později a předcházela mu opět stavebně-historický průzkum domů Dominikánská 1–3, 5 a 7. Ten byl částečně doplněn v průběhu rekonstrukce domů v rámci úprav doprovázejících jejich zakončování do novostavby. Z vlastních domů zůstaly sklepy, nedotčeno bylo přízemí a obvodové zdi.⁶ Záchraný archeologický výzkum proběhl na dosud nezkoumané ploše. Výzkum postihl veškeré středověké archeologizované situace, odkryl i několik pravěkých sídlištních aktivit. Jako určité specifikum lze vyzdvihnout na nevelkém úseku zkoumanou situaci paleolitickou, která byla svázána s úrovní pohřbeného půdního typu nacházejícího se v hloubce asi 4 m pod úrovní středověkého terénního reliéfu v celé ploše stavby.⁷ S vyhloubením stavební jámy dosahující hloubky 11 m všechny zmiňované doklady zanikly.

V obou zde zmíněných případech proběhl řádný záchraný archeologický výzkum v celém rozsahu zničených a ničených archeologických terénů. Problém však představoval stavebně-historický průzkum. Investor vyhověl orgánům památkové péče a nechal vyhotovit „standardní“ stavebně-historický průzkum pro potřeby zapracování do projektové dokumentace ke stavebnímu povolení. Hloubkový stavebně-historický průzkum doprovázející asanaci částí historických staveb však již pravděpodobně nikdo nepožadoval.⁸ Na tomto místě považujeme za důležité připomenout, že v drtivé většině případů, než dojde k vlastním archeologickým výzkumům, předchází větší či menší zásah do stojící historické architektury znamenající ve směr její zánik. Než tedy přijde ke slovu případné uplatnění Maltské konvence v praxi, bylo by potřeba dostát závěrům konvence Granadské. Pokud by došlo k naplnění konvence Granadské, nebylo by většinou nutné o plnění podmínek přijatých konvencí Maltskou uvažovat.

Další dva případy, rekonstrukce ulice Mozartovy a rekonstrukce Jakubského náměstí, přináší problematiku v podstatě pouze archeologickou. Oběma akcím předcházela sanace brněnského podzemí příslušných domovních bloků, který posloužil jako zjišťovací archeologický výzkum a přinesl podstatné informace o archeologickém terénu ve sledovaných místech.

Při rekonstrukci Mozartovy ulice se v Brně poprvé podařilo zabezpečit předstihový archeologický výzkum v prostoru veřejné komunikace.⁹ V obou případech se jednalo o rekonstrukci vozovky, chodníků, vybudování kanalizačního řádu a obnovení inženýrských sítí. Ze sond sanace brněnského podzemí byly získány informace dokládající, že archeologický terén byl dochován pouze v severní třetině ulice. Na základě těchto zjištění bylo dohodnuto, že se výzkum uskuteční v trase nově budované kanalizace a jejích přípojek v této části ulice, a to až na spodní niveletu stavby. Ve zbylé části ulice jsme chtěli dokumentovat do podlaží zahloubené solitérní objekty z řezů vzniklých výkopem kanalizace, důležitější situace pak případně zkoumat plošně.

Obr. 2. Brno, Mozartova ulice, dokončovací práce. (Foto Archaia Brno)

Obr. 3. Brno, náměstí Svobody, kolektor. Vyzvedávání prvků dřevěné studny ze 13. století. (Foto Archaia Brno)

6 Můžeme poznamenat, že většina historických konstrukcí byla oproti projektu snesena až poté, kdy bylo konstatováno, že nevyhovují současným stavebním normám, nebo když došlo k jejich statickému narušení při celkem „nevinných“ stavebních zásazích. Nejednalo se o primární zájem investora, zřejmě šlo pouze o neochotu projektanta vypořádat se s nastalou situací ohleduplněji, než tomu byl zvyklý...

7 Zde bychom chtěli poznamenat, že stopy po tomto časovém horizontu byly v historickém jádru města zachyceny již na několika místech a je více než zřejmé, že s větší či menší intenzitou osídlení lze počítat takřka v celém prostoru bývalého města v hradbách. Technicky si archeologický výzkum v takovémto objemu a navíc uskutečněný dle patřičné metodiky nedokážeme představit.

8 Situace vychází z § 22 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění ke dni 6. ledna 2005, kde jsou podmínky k provádění archeologických výzkumů jasně stanoveny. U stavebně-historických průzkumů tomu tak není.

9 P. HOLUB, D. MERTA, D. ZAPLETALOVÁ, A. ZÚBEK: *Brno, Mozartova ulice, rekonstrukce komunikace a inženýrských sítí*, nálezoř zpráva, archiv Archaia Brno č. j. 29/03.

V podstatě se jednalo o archeologické odtěžení pouze míst bezprostředně ohrožených stavbou. Skutečnost však byla odlišná. Použití sofistikovaných stavebních mechanismů se sice ukázalo jako šetřící lidské síly a čas, ale na druhé straně umožňující dělat výkopy všude, kde zrovna bylo potřeba a kde by to při použití méně výkonných strojů, o lidských silách nemluvě, nikoho ani nenapadlo.

Při rekonstrukci Jakubského náměstí byly jako východiska pro plánování předstihového archeologického výzkumu využity informace získané při sanaci brněnského podzemí i zkušenosti z rekonstrukce Mozartovy ulice a drobných výzkumů doprovázejících liniové stavby budované na náměstí nebo v jeho okolí.¹⁰ Situaci navíc „komplikoval“ farní hřbitov, který se nachází v prostoru náměstí kolem kostela sv. Jakuba. Opět se jednalo o rekonstrukci chodníků, vozovky, inženýrských sítí a kanalizace. Archeologický výzkum byl naplánován tak, aby zasáhl jen bezprostředně ohrožené archeologické terény. Po celé ploše náměstí se to týkalo snížení stávající úrovně povrchu vozovky o 0,5–0,6 m,¹¹ což představovalo asi 0,3 m mocný archeologický terén. Pro severní částí náměstí existoval předpoklad, že dojde k vyzvednutí všech kosterních pozůstatků v trase nově budované kanalizace a paralelního výkopu vodovodního řadu. Na straně jižní pak měla být opět archeologicky zkoumána trasa kanalizace. Bylo dohodnuto, že všechny výzkumem případně obnažené historické konstrukce zůstanou nedotčeny ve své původní podobě.

Určitý problém představovalo zhutnění (!) nižších horizontů hřbitova, aby bylo učiněno zadosť stavebním normám. Tato situace byla vyřešena na jednání odborné komise, která shledala jediné možné řešení v odebrání 0,5 m hřbitova (přibližně tři pohřební horizonty). Na dosaženou úroveň pak byla položena separátní vrstva a až následně proběhlo zhutnění. Dalším problémem se stalo položení a vypádování dešťových svodů z kostela do páteřní kanalizace. Trasa těchto přípojek musela být zasekána do reliktů zdí starších stavebních fází kostela a středověkých kaplí, jinak by byla dešťová kanalizace nefunkční.

Obě prezentované akce doložily několik úskalí týkajících se provedení záchranného archeologického výzkumu i ochrany archeologických terénů v historickém městském jádru. V prvním případě bylo zničeno výrazně větší množství archeologického terénu, než vlastní stavba vyžadovala. A to jen kvůli neznalosti, respektive lehkovážnému přístupu stavebníka k problematice památkové péče. Při rekonstrukci Jakubského náměstí již byly takovéto zásahy převážně eliminovány, i když i zde došlo k některým zbytečným narušením archeologických a architektonických situací. Tento stav si vykládáme jako důsledek neexistující metodiky nebo metodického pokynu k provádění zemních prací na území městských památkových rezervací. Takovýto pokyn by jistě mohl ovlivnit výběr stavebních mechanismů i postupů hlavně při realizaci liniových staveb.

Svébytnou kapitolu představují archeologické výzkumy doprovázející výstavbu kolektorů. V Brně proběhla již třetí etapa budování kolektorové sítě. Její rozsah je značný, v současnosti obsáhl v podstatě celou jihovýchodní část historického jádra a přilehlých historických předměstí. Zatímco první etapa sekundární kolektorové sítě budovaná přibližně před deseti lety byla archeologicky sledována poměrně nahodile, při doposud poslední etapě se podařilo realizovat záchranný archeologický výzkum.¹² Tato etapa se uskutečnila v ulicích Kobližná, Sukova, Kozí, Poštovská, Zámečnická, Starobrněnská a Peroutkova, po obvodu náměstí Svobody a Zelného trhu. Jednotlivé těžební šachty byly zkoumány plošně, přeložky sítí, výkopy pro statiku historických budov¹³ a vlastní ražby pak byly prováněny s odborným dohledem a ražbou vzniklé řezy dokumentovány, případně byly vybrané situace zkoumány v ploše. Vlastní ražba probíhající v horizontu 2–5 m pod úrovní komunikací většinou nenarušila archeologické terény tak jako výkopy hloubené klasicky z povrchu. Problém ovšem představovaly neznámé, mnohdy i středověké suterénní prostory vybíhající z domů pod veřejná prostranství, které nejsou lokalizovány, a tudíž se jim trasa kolektoru nemohla vyhnout. To znamenalo jejich objev, následně však i jejich zánik. Problém však nastával i v některých případech, kdy byly sklepy známy, ale trasa kolektoru se jim přesto z nejrůznějších důvodů vyhnout nemohla. Obdobně bylo v rámci ražby odtěženo několik středověkých studní.¹⁴ V ulici Sukova pak kolektor způsobil odtěžení západní uliční fronty v úrovni prvního suterénu. Problematické bylo i spojení jednotlivých domů s páteřním kolektorem, a to hlavně u historických staveb, kdy bylo spojení realizováno průrazy zdí opět mnohdy středověkého stáří.

4

Obr. 4. Brno, Jakubské náměstí, výzkum v jeho severní části. (Foto Archaia Brno)

10 D. MERTA, L. SEDLÁČKOVÁ, A. ZÚBEK: *Nálevová zpráva o provedení archeologického výzkumu při stavbě Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – Rekonstrukce Jakubského náměstí*, nálevová zpráva č. j. 22/05-1 až 6.

11 K takovému snížení terénu došlo v důsledku položení technických podkladů nově pokládané vozovky, tak aby byly dodrženy platné normy.

12 M. PEŠKA, L. SEDLÁČKOVÁ, D. ZAPLETALOVÁ: *Nálevová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů K7, Kobližná – náměstí Svobody v k. ú. Brno-střed, Kobližná, Sukova, Poštovská a Kozí*, nálevová zpráva, archiv Archaia Brno, č. j. 39/05 (sv. 1–3), Brno 2005. M. PEŠKA, L. SEDLÁČKOVÁ, D. ZAPLETALOVÁ: *Nálevová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů BRNO – stoková síť města Brna (ISPA project)*, 18. stavba. *Zelný trh, Starobrněnská*, nálevová zpráva, archiv Archaia Brno, č. j. 21/06, Brno 2005. V. KOLAŘÍK, P. POLÁNKA, L. SEDLÁČKOVÁ, A. ZÚBEK: *Nálevová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů Brno – stoková síť města Brna (ISPA – project)*, 10. stavba a 11. stavba, nálevová zpráva, archiv Archaia Brno, č. j. 36/05 (sv. 1, 2), Brno 2005.

13 Po zkušenostech z předchozí etapy ražby kolektorů, kdy v důsledku nejrůznějších doprovodných jevů této technologie došlo mimo jiné k postupnému narušení základů a následně statiky Lorety, minoritského kláštera a kláštera Voršilek, byla věnována vyšší pozornost zabezpečení statiky historických budov.

14 Dřevěné pažení jedné ze studní na náměstí Svobody bylo vyzvednuto a následně konzervováno pro výstavní účely v Muzeu města Brna.

I v tomto případě znamená dle našeho názoru zánik historických konstrukcí představovavých sklepy a studnami větší problém, než je vlastní ochrana archeologického terénu. Z technického hlediska je ovšem velmi diskutabilní, jak takovými ztrátám předcházet a zda je nějaká forma památkové ochrany těchto objektů v praxi uskutečnitelná. Přes zmíněné výhrady je ražba kolektorů k archeologickým terénům i „neznámé“ historické architektuře ohleduplnější než klasické výkopy, o výstavbě kolektoru shora do výkopu nemluvě.

Výše zmíněné výzkumy jsou výsledkem systematického archeologického bádání v prostoru Městské památkové rezervace Brno trvajících již více než dvě desetiletí.¹⁵ Ještě na sklonku minulého století by takto rozsáhlé akce nebyly z nejrůznějších důvodů uskutečnitelné. Je to důkaz pokroku v chápání záchranné archeologie ve městě od orgánů památkové péče magistrátu i výrazné podpory ze strany NPÚ – ÚOP v Brně i ARÚ Brno. Výzkumy však přináší další problémy, které se nedaří řešit, nebo se s jejich řešením ani nepočítá. Nejzávažnější z nich mimo vlastní ochranu archeologických terénů představují nejrůznější reliktu konstrukcí profánní a církevní architektury.

Na závěr bychom chtěli připojit několik poznámek:

Památková péče je podobně jako historie jen jedna. Lze na ni nahlížet z mnoha stran, ale nelze ji dělit na archeologickou („podzemní“) a ostatní („nadzemní“) a postupovat separátně. Vždy, když přijde památková péče ke slovu, je potřeba vzít v potaz všechny aspekty, které se jí dotýkají. Z toho vyplývá i nutnost propojení archeologických a stavebně-historických průzkumů v momentě, kdy se nepodaří prosadit závazky přijaté Granadskou a Maltskou konvencí. Za současného stavu by bylo přinejmenším potřeba právně postavit stavebně-historický průzkum na roveň záchranným archeologickým výzkumům, a to ve smyslu záchranného průzkumu staveb při rozebírání a následném zániku cenných historických konstrukcí. Hlubkové stavebně-historické průzkumy by se také měly postupně co do počtu alespoň přiblížit archeologickým výzkumům.

Archeologická památková péče je dle dnešního pojetí nonsens. Kdyby byla striktně uplatňována, nedocházelo by k žádným destruktivním archeologickým výzkumům ani v historických sídlech, ani na „zelené louce“. Základním smyslem archeologické památkové péče, jak vyplývá z názvu, by měla být ochrana archeologických terénů. Archeologický výzkum je sám o sobě destruktivní a nevratný proces, proto ani použití v současnosti nejdokonalejších metod odkryvu nezaručí pozdější objektivní rekonstrukci a pohled na někdejší „památku“ v celé její šíři. Objektivně lze říci, že nám při dnešních metodách velké množství nenahraditelných informací unikne a je nenávratně zničeno ještě v průběhu terénního výzkumu.

V současné době si není potřeba nalhávat, že se podaří zakonzervovat historická jádra měst nebo solitérní památky. Nejrůznějších tlaků je tolik, že není v silách památkové péče jim odolávat. Proto je nutné hledat řešení, které by tyto tlaky mírnilo, případně odklánělo do míst, kde by tolik neuškodily kulturnímu dědictví země.¹⁶ Případně by bylo vhodné přesně vymezit ty lokality (například městské parcely, domy a podobně), u kterých bude z hlediska památkové péče postupováno co nejpřísněji. O tom ostatně hovoří i Maltská konvence – potřeba chránit archeologické dědictví by se měla odrážet v politice územního plánování. Domníváme se, že naše kulturní dědictví má z historického hlediska nesrovnatelně větší hodnotu než drtivá většina krátkodobě výhodných převážně komerčních investorských zájmů.¹⁷ O jeho významu jakožto kořenech evropské civilizace není potřeba mluvit. Je zřejmé, že přijetím obou konvencí česká legislativa vykročila k posílení mechanismů památkové péče. Zároveň si však naložila břemeno, jež není možno zvládnout ze dne na den, a jak se ukazuje, ani z roku na rok, ale pouze dlouhodobou systematickou prací. Dle našeho názoru je potřeba vypracovat metodické pokyny nikoli pro archeology, ale pro zemní práce a zakládání nejrůznějších staveb na územích s archeologickými nálezy,¹⁸ zvláště pak v prostoru městských památkových rezervací, kulturních památek a národních kulturních památek.

Zajisté si uvědomujeme, že pokrok nelze zastavit, ale i zde se dá mluvit o trvale udržitelném rozvoji, v tomto případě trvale udržitelném rozvoji památkové péče.

5

Obr. 5. Brno, ulice Starobrněnská, kolektor prochází pozdně gotickým sklípkem před č. 6. (Foto Archaia Brno)

15 K vývoji systematického záchranného výzkumu v Brně naposledy viz: P. KOVÁČIK, D. MERTA, M. PEŠKA, R. PROCHÁZKA, A. ZÚBEK: *Komplexní výzkum středověkého města na příkladu Brna. Trendy, metody, výsledky*, in: Forum urbes medii aevi I., 2004, s. 57–97.

16 Samozřejmě nemůžeme rozhodnout, co představuje větší škodu. Zda zničení pravěké, protohistorické či raně středověké sídlištní aglomerace „na poli“, mimo jakoukoli historickou zástavbu, nebo vybagrování několika městských parcel. Problém představuje především to, že v současné době nejsme schopni plně docenit význam na „první pohled“ nevýrazné pravěké sídlištní aglomerace, jež je vždy unikátní. Můžeme pouze předpokládat, že informace obsažené v jejích reliktech se přinejmenším vyrovnají informacím a hodnotám, které jsou vlastní doposud existujícímu historickému sídlu, ať již vesnici, či městu.

17 Což ostatně velmi výstižně formuloval Václav Havel ve svém posledním projevu na „Successors' European Youth Summit 2006“ v Obecním domě 22. února 2006 (<http://www.vaclavhavel.cz>, podstránka Projevy, diskuse).

18 Mimočodem, metoda tzv. staveb na pilotech je z hlediska památkové péče obecně přijímána jako šetrná k archeologickým terénům. Opak je však pravdou, po provrtání terénu piloty a mikropiloty se většinou archeologický terén znehodnotí natolik, že jej v budoucnu bude možné zkoumat jen s velkými obtížemi a o jeho ochraně se tedy nedá vůbec hovořit.